

УДК 658.15:001.895 (477.62)

**ОБЛІК РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ІННОВАЦІЙ В ЛАНЦЮГАХ СТВОРЕННЯ
ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПРИАЗОВ'Я**

Майорова Ірина Миколаївна, д. е. н., проф., ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь, +38067 979 07 37

Mayorova Irina, Dr. Sc., Professor, Pryazovskyi state technical university (PSTU), m. Mariupol

I. Mayorova. Account of innovations on safety of resources in the chains of creation of cost of enterprises of territory of coast of Sea of Azov.

Safety of resources on this stage of development of economy of any country of the world is the major condition of effective production and comes true exceptionally for the benefit of enterprise of producer and enterprise of consumer of his products. The economy of enterprises of territory of coast of Sea of Azov is based on the protracted exploitation of natural resources that in course of time leave on the natural and physical descriptions, fully produced and close. This circumstance is a tendency that drives an old industrial region to position depressed. Tendency of safety of resources, as technology is important for an enterprise so, as far as she can give enterprises competitive edges. In the system of maintenance of resources use such basic methods: introduction of progressive technique and technology; improvement of construction of products; use of new types of raw material and materials; development and introduction of new types of resources; organization of technological utilization of wastes; use of rational packing materials and packing constructions; improvement warehousing technologists and conditioning for safety of material resources; introduction of rational technologies of transporting; reduction of distance of transporting of material resources. Organization of account of innovations on safety of resources on the modern stage of development of national economy to behave to the account of the book-keeping wiring on creation of objects of patent right, namely non-material assets.

Майорова І. М. Облік ресурсозберігаючих інновацій в ланцюгах створення вартості підприємств Приазов'я.

Ресурсозбереження на даному етапі розвитку економіки будь якої країни постає найважливішою умовою ефективності виробництва і здійснюється на користь підприємств, як виробників, так і споживачів їх продукції. Економіка території Приазов'я заснована на тривалій експлуатації природних ресурсів, що з часом мають тенденцію до погіршення кількісних і якісних характеристик і повного використання до знищення. Остання тенденція неминуче приводить старопромисловий регіон у позицію депресивного. Ресурсозбереження, як технологія, важлива для підприємства наскільки, наскільки вона спроможна давати для компанії конкурентні переваги. У системі ресурсозбереження використовують такі основні способи: впровадження прогресивної ресурсозберігаючої техніки і технології; вдосконалення конструкції продукції; використання нових видів сировини та матеріалів; розробка нових видів ресурсів; організація технологічного використання відходів, застосування раціональних пакувальних матеріалів і конструкцій упаковки; вдосконалення технології складського зберігання і створення умов для зберігання матеріальних ресурсів; впровадження раціональних видів транспортування, скорочення відстані транспортування матеріальних ресурсів. Організація обліку ресурсозберігаючих інновацій на сучасному етапі економічного розвитку держави набуває особливого значення і відноситься до обліку операцій зі створення і придбання об'єктів патентного права, тобто — нематеріальних активів. В теорії обліку та аудиту існують три класичні підходи до оцінки нематеріальних активів: витратний підхід, порівняльний підхід, прибутковий підхід.

Майорова И. Н. Учет ресурсосберегающих инноваций в цепях создания стоимости предприятий Приазовья.

Сохранение ресурсов на данном этапе развития экономики любой страны мира является наиболее важным условием эффективного производства и осуществляется исключительно для пользы предприятия производителя и предприятия потребителя его продукции. Экономика территории Приазовья основана на длительной эксплуатации природных ресурсов, которые со временем выбывают по своим природным и физическим характеристикам, полностью вырабатываются и заканчиваются. Данное обстоятельство является тенденцией, которая приводит старопромышленный регион в позицию депрессивного. Ресурсосохранность, как технология является важной для предприятия настолько, насколько она может дать предприятию конкурентные преимущества. В системе ресурсосохранности используют такие основные способы: внедрение прогрессивной ресурсосохранной техники и технологии; усовершенствование конструкции продукции; использование новых видов сырья и материалов;

разработка и внедрение новых видов ресурсов; организация технологического использования отходов; использование рациональных упаковочных материалов и конструкций упаковки; усовершенствование технологи складирования и создание условий для сохранности материальных ресурсов; внедрение рациональных технологий транспортировки; сокращение расстояния транспортировки материальных ресурсов. Организация учета ресурсосберегающих инноваций на современном этапе развития национального хозяйства относится к учету бухгалтерских проводок по созданию объектов патентного права, т. е. нематериальных активов. В теории учета и аудита существуют три классических подхода к оценке нематериальных активов: затратный подход, сравнительный подход, прибыльность.

Постанова проблем в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Людство постійно стикається із глобальною проблемою — необхідністю постійно використовувати природні ресурси, які мають схильність до поступового зменшення або циклічного оновлення, із витратами часу, що майже стає неможливим у сучасних динамічних умовах розвитку. Особливо гостро питання ресурсозбереження та ресурсозаощадження постає у сучасних реаліях, коли світова економіка постає перед такими явищами, як: наслідки світової економічної кризи, що змушує вводити режим постійної економії, затяжний військовий конфлікт на території Приазов'я та появи нових, прогресивних технологічних досягнень. Ресурсозбереження на даному етапі розвитку економіки будь якої країни постає найважливішою умовою ефективності виробництва і здійснюється на користь підприємств, як виробників, так і споживачів їх продукції. Найкращою є ситуація, при якій виробничі потужності підприємств зберігаються на незмінному рівні, а виробництво продукції зростає на основі застосування ресурсозберігаючих технологій. При цьому вивільненні фінансові ресурси спрямовуються на підвищення технічного і технологічного рівня виробництва та зниження енерго і ресурсоспоживання.

Для України ресурсозбереження набуло «ідеологію розвитку промислового виробництва», головною метою ресурсозберігаючої діяльності є зниження ресурсоємності виробництва та забезпечення максимально корисного ефекту задля споживача від використання одиниці продукції. [1, с.84]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання управління процесами ресурсозбереження на різноманітних рівнях розвитку промисловості присвячено наукові праці: О. Амоша, С. Аптекарь, М. Белопольського, О. Біловодської, Ю. Виробйова, Б. Гаврилішина, Р. Дафта, О. Зборовської, С.Ілляшенко, В. Кудінової, Е. Левінса, Т. Логутової, С. Мочерного, Ж. Піскова, С. Соколова, І. Сотникова, Дж. Стівенсона, О. Устенко, Р. Факхутдинов та інш. Питання обліку, аналізу та впровадження ресурсозберігаючих інновацій розглядалися в наукових працях Є. Крікавського, М. М. Белопольського, Г. Бессонової, С. Бессонової, О. Польшорацької, та інш. В вищезазначених наукових працях було виділено, що пріоритетними напрямками промислової політики всіх країн світу є енергозбереження, енергоефективність, екологічність. В багатьох законодавчих актах як національного та і міжнародного права зафіксовано, що від правильності проведення енергетичної і ресурсозберігаючої технологій залежить безпека держави, захищеність життєво важливих інтересів і запобігання внутрішніх і зовнішніх загроз.

Виділення невирішеної проблеми: Для підприємств, що розташовані на географічній території Приазов'я на даний час притаманні такі обставини: низькій рівень технологічних укладів і розвиток промисловості, затяжна економічна криза, прогресуюче зубожіння населення, військовий стан. Через це вітчизняні підприємства не можуть дозволити собі великі капітальні інвестиції у кардинальні технологічні зміни виробництва готової продукції, залучення нових прогресивних екологічних і енергозберігаючих технологій. Тому край необхідно знайти такий спосіб ресурсозбереження, який буде являти собою підґрунтя для зниження собівартості продукції і послуг і вивільнення фінансових коштів для подальшого технологічного поступового удосконалення процесу виробництва.

Мета статті. Виявити ресурсозбереження, як процес в ланцюгах створення

вартості і розглянути підходи до обліку ресурсозберігаючих інновацій промислових підприємств Приазов'я.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Ланцюг різних видів діяльності, які спрямовані на розробку, виробництва, створення вартості у кожного підприємства складається з багатьох множин різних видів діяльності. Кожне підприємство, за думкою Майкла Портера, представлено як сукупність різних видів діяльності, які спрямовані на розробку, виробництво, маркетинг, постачання і обслуговування власних продуктів [3. с.71]. Види діяльності, які відтворюють вартість напряду, він називає блоками будівництва цінності продукту підприємства для споживача. Націнка розглядається як різниця між загальною вартістю, ціною продукту і сумарними витратами на виконання технічних дій з відтворення вартості. Кожен з видів діяльності з відтворення вартості включає людські ресурси, як трудові так і керівничі, ресурси, які прибавилися, деякі форми технологій, з допомогою яких виконується діяльність підприємства. Кожен з видів діяльності по відтворенню вартості використовує і відтворює інформацію — інформацію щодо покупців (база замовлень), параметри технічних характеристик (тестування), статистика неякісних продуктів. За час діяльності відтворюються фінансові активи, тобто: матеріальні запаси, рахунки на отримання, заборгованість, рахунки до сплати. За М. Портером діяльність з відтворення вартості складається з двох основних елементів: основні і допоміжні види діяльності. До основних видів діяльності відносяться такі, що безпосередньо впливають на фізичне відтворення продукту, продажі, доставку товарів до покупців, обслуговування і технічна підтримка товарів після їхнього придбання. (рис. 1).

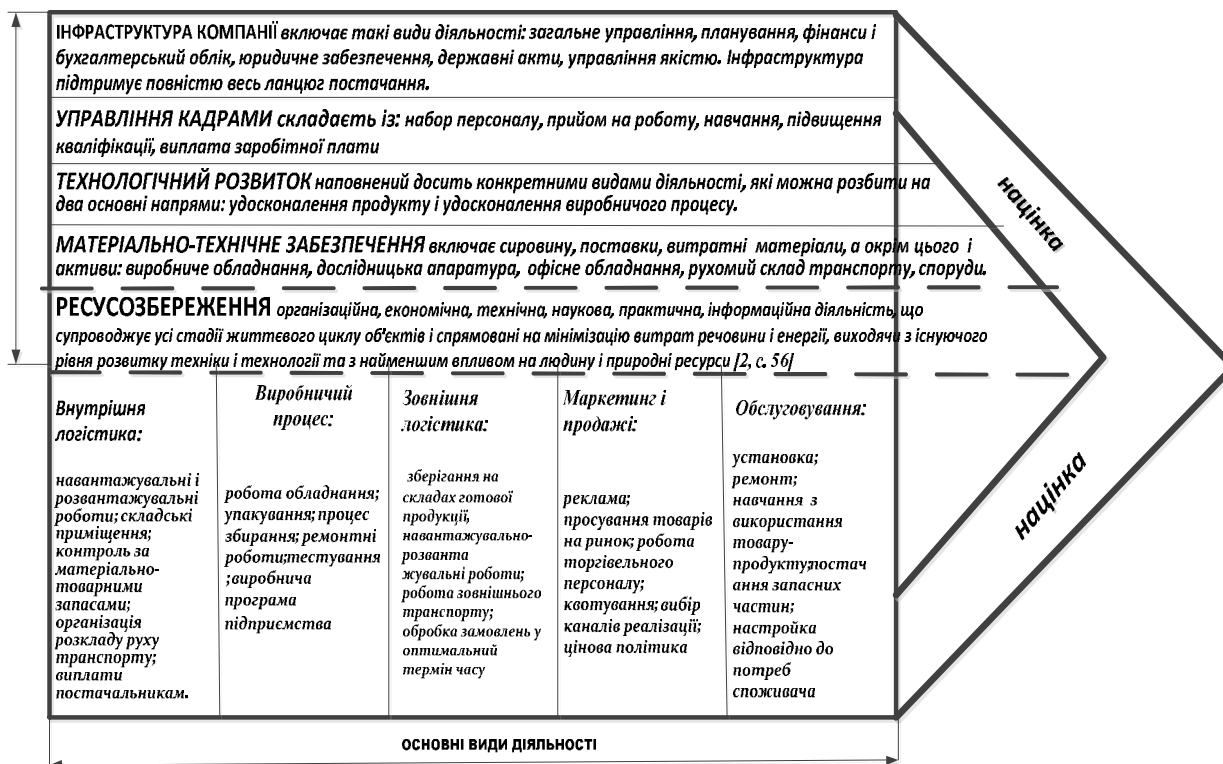

Рис. 1. Ланцюг створення вартості (зроблено автором за джерелом [3, с. 72] авторська доробка (ресурсозбереження) показана штрих пунктиром)

Технології накріз пронизують весь ланцюг створення вартості. В кожному виді діяльності використовуються конкретні технології, які дозволяють перетворювати матеріальні і трудові ресурси в кінцевий продукт. Значення технології для конкурентоспроможності не залежить від її ваги і вартості з точки зору науки або її ролі у виробництві матеріального продукту. Будь яка технологія, що використовує компанія,

значно впливає на конкурентну позицію підприємства. Таким чином, доцільним буде зробити висновок, що ресурсозбереження як технологія важлива для підприємства настільки, наскільки вона спроможна давати для компанії конкурентні переваги.

На сторінках книги [3, с.250-251] Майкл Портер наводить досить показові приклади того, як технології пливають на витрати підприємств з функціонування компаній алюмінієвої промисловості Японії. Підвищення цін на електроенергію різко підняло вартість кінцевого продукту — алюмінію. Для того, щоб вирішити цю проблему, японські компанії запровадили технологію карботермічного відновлення. При цьому боксити, як і інші зв'язані руди, конвертуються безпосередньо в алюміній, без дорогих за ціною енергоємних проміжних стадій. Такий підхід до ресурсозбереження значно знижує витрати електроенергії. Разом з тим, ресурсозберігаюча технологія карботермічного відновлення впливає на такі конкурентні позиції японських компаній, як місцезнаходження і інституційні фактори, оскільки місцезнаходження і державна політика ціноутворення на електроенергію суттєво знизили вартість електроенергії.

Другий приклад стосується виробництва алюмінієвого напівфабрикату за технологією безперервних відливок, яка потенційно замінює прокатні стани. Така ресурсозберігаюча технологія дозволяє не тільки скасувати витрати на прокатку, а і розміщувати виробництво близько до споживачів.

Як відомо з інформаційної електронної енциклопедії [4], Приазов'я – географічна область, яка розташована на півдні Східноєвропейської рівнини, на території двох країн - Російської Федерації і України. Українська частина Приазов'я складається з міст: Маріуполя, Бердянська, Мелітополя, Приморська і восьми районів, де чотири з них: Новоазовський, Тельмановський, Володарський, Першотравневий розташовано в Донецькій області, три райони: Бердянський, Приморський, Приазовський — в Запорізькій області і один Генічеський в Херсонській області.

Частина території РФ складається з таких населених пунктів: Таганрог, Ростов - на - Дону, Єйськ, Приморсько-Ахтарськ, Темрюк; з південно-західних районів Ростовської області: Азовський район, Аксайський район, Неклиновський район, Матвеево-Курганський район і районів Краснодарського краю – Єйський район, Приморсько-Ахтарський район, Щербиновський район, Темрюкський район, Канівський район, Слов'янський район.

На українській території Приазов'я розташовані металургійні і машинобудівні підприємства національного масштабу, наприклад у тільки одному Маріуполі: ЧАО «Металургійний комбінат ім. Ілліча», ЧАО «Азовсталь», ЧАО «Азовмаш», ЧАО «Азовзагальмаш», ДП «Маріупольський морський торговельний порт». Названі підприємства належать до різних галузей національної промисловості, але мають однакові проблеми: обмеженість у фінансуванні поточної діяльності; у інформаційному забезпеченні; організаційні, інституційні та інфраструктурні обмеження, нерозвиненість транспортної інфраструктури, комунікацій. Більш детальний аналіз діяльності цих підприємств показав, що попри досить позитивні показники динаміки обсягів виробництва, вона є недостатньо ефективною та продуктивною та не має достатнього потенціалу зростання доходності, передусім, через недостатню орієнтованість на інновації та пристосування до змін у зовнішньому середовищі.

Інститутом стратегічних досліджень, Академією економічних наук України, вітчизняними економістами було здійснено аналіз енергетичних і ресурсозберігаючих проблем національної економіки, що дозволяє виділити такі актуальні позиції:

- надвисока енергоємність ВВП країни;
- нераціональна структура споживання паливно-енергетичних ресурсів;
- скорочення видобутку власних ресурсів вугілля, нафти, природного газу, що призводить до збільшення енергозалежності держави;
- військовий конфлікт, який практично перекрив поставки вугілля з копалин Донбасу, що порушило традиційний розклад роботи промислових підприємств

Приазов'я;

- незадовільний технічний стан основних засобів вітчизняного паливно-енергетичного комплексу, металургійних підприємств, житлово-комунального комплексу та інш.

Економіка території Приазов'я заснована на тривалій експлуатації природних ресурсів, що з часом мають тенденцію до погіршення кількісних і якісних характеристик і повного використання до знищення. Остання тенденція неминуче приводить старопромисловий регіон у позицію депресивного. Для старопромислових регіонів притаманна застаріла технологія виробництва, критичне зношення основних фондів промисловості, завеликі енергоємність і собівартість продукції. Так, наприклад, Снігова Т. в науковій статті [2, с. 17] констатує наступне: «...так, фактична матеріаломісткість промислового виробництва перевищує порогові значення показника більш ніж у 1,2 раза. Практично у 4 рази перевищує небезпечну межу фактична енергоємність ВВП. В умовах зростання цін на енергоносії та сировину це є додатковим ризиком уповільнення виходу старопромислових регіонів із кризи».

Ресурсозбереження – процес послідовної і комплексної реалізації організаційних, економічних і технічних заходів, спрямованих на забезпечення економії та раціонального використання матеріально-сировинних ресурсів у всіх галузях господарства. [5, с. 208] Основні напрями ресурсозбереження: зменшення обсягів видобутку матеріальних ресурсів і заміна їх раціональними видами; збільшення корисного виходу матеріальних ресурсів; зниження норм витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції; комплексне використання матеріальних ресурсів у виробництві; використання відходів, вторинних ресурсів; поліпшення якості та збільшення тривалості експлуатації матеріальних ресурсів. Найсуттєвішого результату ресурсозбереження досягають за умови, що процес ресурсозаощадження охоплює всі стадії життєвого циклу ресурсу, на кожній з яких визначають відповідні напрями і способи ресурсозаощадження. У системі ресурсозбереження використовують такі основні способи: впровадження прогресивної ресурсозберігаючої техніки і технології; вдосконалення конструкції продукції; використання нових видів сировини та матеріалів; розробка нових видів ресурсів; організація технологічного використання відходів, застосування раціональних пакувальних матеріалів і конструкцій упаковки; вдосконалення технології складського зберігання і створення умов для зберігання матеріальних ресурсів; впровадження раціональних видів транспортування, скорочення відстані транспортування матеріальних ресурсів.

Використання поняття «ресурсозбереження» у науковій літературі відносно нове. Раніше в економічній теорії та фінансово-господарській діяльності активно вживали такі поняття як: «економія ресурсів», «режим економії», або «ефективне використання ресурсів». На даний час всі наведені вище терміни акумульовані у поняття «ресурсозбереження», що є досить міським та багатограним. У науковій праці [6] подано тезу «...що сучасна цивілізація досягла рівня розвитку, на якому зростання виробництва фактично в усіх галузях господарства здатне здійснюватися в умовах прогресуючої економіки без залучення додаткових ресурсів та енергії».

Для України, з огляду на існуючі технологічні уклади і розвиток промисловості, затяжну економічну кризу, прогресуюче зубожіння населення, військовий стан вітчизняні підприємства не можуть дозволити собі великі капітальні інвестиції у кардинальні технологічні зміни виробництва готової продукції, залучення нових прогресивних екологічних і енергозберігаючих технологій. Тому головним успішним фактором конкурентоспроможності виступає ресурсозбереження, що являє собою підґрунтя для зниження собівартості продукції і послуг і вивільнення фінансових коштів для подальшого технологічного поступового удосконалення процесу виробництва.

Майкл Портер на сторінках [3, с. 252-254] пропонує тест для того, щоб визначити ті напрями ресурсозберігаючих технологічних змін, впровадження яких буде

максимально позитивним для ефективної роботи компанії.

1. Зміни в технологіях дозволяють знизити витрати, але при цьому технологічне лідерство підприємства має стати позицією.

2. Завдяки ресурсозберігаючим змінам змінюється і напрям дій ключових факторів витрат: вони позитивно впливають на ефективну роботу компанії.

3. Ресурсозберігаючі зміни сприяють покращенню структури підприємства, або холдингу.

Організація обліку ресурсозберігаючих інновацій і технологій промислових підприємств зводиться до організації обліку операцій зі створення та придбання об'єктів патентного права і інтелектуальної власності. Всі витрати на придбання та створення об'єктів патентного права у разі їх використання підприємством в якості активів, врегульовані норми ПСБО 8 «Нематеріальні активи» [7] і ПСБО 27 «Необоротні активи утримувані для продажу та припинення діяльності» [8] дані витрати як капітальні інвестиції в нематеріальні активи обліковуються на субрахунок 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». А після їх завершення та введення об'єкту права у господарський оборот, такі права оцінюються за первісною вартістю, що складається з прямих витрат їх створення та відображаються як нематеріальні активи на субрахунок 124 «Права на об'єкти промислової власності» для внутрішнього використання або 286 «Необоротні активи та групи вибуття. Утримуванні для продажу» для реалізації на сторону.

У разі якщо створення об'єктів патентного права, витрати яких не визначаються активами і не отримують відображення в обліку як об'єкти права інтелектуальної власності на які видані патенти, то понесені витрати на їх створення відносяться на рахунок 941 «Витрати на дослідження і розробки» без можливості визначення таких витрат у майбутньому нематеріальним активом. Така вимога закріплена нормами пункту 8 ПСБО «Нематеріальні активи», що є логічним продовженням норм пункту 7 даного ПСБО, який визначає умови відображення в балансі даних активів [7].

В теорії обліку та аудиту існують три класичні підходи до оцінки нематеріальних активів: витратний підхід, порівняльний підхід, прибутковий підхід. Витратний підхід використовують при оцінці вартості нематеріальних активів в тому випадку, якщо неможливо знайти аналоги, а прогнозований прибуток не є стабільним. Порівняльний підхід заснований на принципі ефективно функціонуючого ринку, на якому інвестори купують і продають активи аналогічного типу, ухвалюючи при цьому незалежні індивідуальні рішення. Підхід прибутковості заснований на розрахунку економічних вигід, пов'язаних з отриманням прибутку за рахунок нематеріальних активів, не відображених на балансі підприємства і забезпечуючи прибуток на активи або власний капітал вище середнього рівня.

З метою достовірної оцінки та визнання в обліку ресурсозберігаючих інновацій авторами монографії [9, с. 30] пропонується здійснення їх позабалансового обліку як списаних потенційних нематеріальних активів. Для обліку не визнаних нематеріальних активів використовують рахунок 07 «Списані активи», зміст і назву якого пропонується змінити на «Списані активи та потенційні нематеріальні активи» та відкрити субрахунок 073 «Списані потенційні нематеріальні активи», на даному субрахунку пропонується здійснювати облік прав інтелектуальної власності за вартістю прямих фактично понесених витрат на їх створення та щорічне підтримання патентоспроможності. Потенційні нематеріальні активи остаточно списуються з субрахунку 073 «Списані потенційні нематеріальні активи» після вирішення питання щодо умов відображення в балансі даних об'єктів як відновлених.

Витрати на придбання нематеріальних активів накопичуються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», субрахунок 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». При придбанні інтелектуальної власності в обмін на корпоративні права вартість її, вказану в засновницькому документі, також слід відобразити на рахунку 15

«Капітальні інвестиції».

Висновки. Для промислових підприємств Приазов'я, з особливим урахуванням таких обставин, як: існуючі технологічні уклади і розвиток промисловості, затяжна економічна криза, прогресуюче зубожіння населення, військовий стан території, вони не можуть дозволити собі великі капітальні інвестиції у кардинальні технологічні зміни виробництва готової продукції, залучення нових прогресивних екологічних і енергозберігаючих технологій. Тому головним успішним фактором конкурентоспроможності виступає ресурсозбереження, що являє собою підґрунтя для зниження собівартості продукції і послуг і вивільнення фінансових коштів для подальшого технологічного поступового удосконалення процесу виробництва.

Найсуттєвішого результату ресурсозбереження досягають за умови, що процес ресурсозаощадження охоплює всі стадії життєвого циклу ресурсу, на кожній з яких визначають відповідні напрями і способи: впровадження прогресивної ресурсозберігаючої техніки і технології; вдосконалення конструкції продукції; використання нових видів сировини та матеріалів; розробка нових видів ресурсів; організація технологічного використання відходів, застосування раціональних пакувальних матеріалів і конструкцій упаковки; вдосконалення технології складського зберігання і створення умов для зберігання матеріальних ресурсів; впровадження раціональних видів транспортування, скорочення відстані транспортування матеріальних ресурсів.

Організація обліку ресурсозберігаючих інновацій і технологій промислових підприємств зводиться до організації обліку операцій зі створення та придбання об'єктів патентного права і інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Фоменко О.Р. Дослідження шляхів і резервів ресурсозбереження на підприємстві [Електронний ресурс]. / О.Р. Фоменко, А.В. Гречко // *Актуальні проблеми економіки та управління*. – 2013. – №7. – Режим доступу: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2013-35.pdf>
2. Снігова О.Ю. Вплив світових господарських тенденцій на економічне зростання у старопромислових регіонах України: ризики та загрози / О.Ю. Снігова // *Економіка промисловості*. — 2013. — № 3. — С. 14-20.
3. Портер М. Конкурентное преимущество. Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Портер; Пер. с англ. — 2-е изд. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. — 715с.
4. Приазовье – материал из Википедии — свободной энциклопедии. [Электронный ресурс]. Режим доступа [<https://ru.wikipedia.org/wiki/Приазовье>]
5. *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.. — К. Видавничий центр «Академія», 2002. — 952 с.*
6. Вайцеккер Е. Фактор чотири. Витрат—половина, віддача — подвоєна / Е. Вайцеккер, Е. Ловис, Л. Ловинс [пер. з англ. А.П. Заварницька, В.Д. Новікова].— М.:Academia, 2000. —320 с.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 "Нематеріальні активи" [Електронний ресурс]. Наказ Міністерства фінансів України 12.10.2010 № 1202. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1018-10>
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність" " [Електронний ресурс]. Наказ Міністерства фінансів України 07.11.2003. № 617 Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1054-03>
9. Білопольський М.Г., Бессонова С.І., Бессонова Г.П. Проблеми обліку, аналізу та впровадження енергозберігаючих інновацій промислових підприємств: монографія/ за заг. ред. Білопольського М.Г.— Маріуполь: ДВНЗ «ПГТУ». 2013. — 102 с.

References (BCI):

1. Fomenko O.R. Doslidzhennya shlyaxiv i rezerviv resursozberezhennya na pidpry`yemstvi [Elektronny`j resurs]. / O.R. Fomenko, A.V. Grechko // *Aktual`ni problemy` ekonomiky` ta upravlinnya*. – 2013. – #7. – Rezhy`m dostupu: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2013-35.pdf>
2. Snigova O.Yu. Vplyv` svitovy`x gospodars`ky`x tendencij na ekonomichne zrostannya u staropromy`slovy`x regionax Ukrayiny`: ry`zy`ky` ta zagrozy` / O.Yu. Snigova // *Ekonomika promy`slovosti*. — 2013. — # 3. — S. 14-20.
3. Porter M. Konkurentnoe preymushhestvo. Kak dosty`ch` vysokogo rezul`tata y` obespechy`t` ego

ustojchy`vost` / Majkl Porter; *Per. s angl.* — 2-e y`zd. — M.: Al`py`na By`znes Buks, 2006. — 715 s.

4. Pry`azov`e – matery`al y`z Vy`ky`pedy`y` – svobodnoj ency`klopedy`y`. [Elektronnij resurs]. Rezhym` dostupa [<https://ru.wikipedia.org/wiki/Pry`azov`e>]

5. Ekonomichna ency`klopediya: U tr`ox tomax. T3 / Redkol.: S.V. Mocherny`j (vidp. red.) ta in.. — K. Vy`davny`chy`j centr «Akademiya», 2002. — 952 s.

6. Vajczzekker E. Faktor choty`ry`. Vy`trat–polovy`na, viddacha — podvoyena / E. Vajczzekker, E. Lovy`s, L. Lovy`ns [per. z angl. A.P. Zavarny`cz`ka, V.D. Novikova].— M.:Academia, 2000. —320 c.

7. Nacional`ne polozhennya (standart) buxgalters`kogo obliku v derzhavnomu sektori 122 "Nematerial`ni akty`vy`" [Elektronny`j resurs]. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny` 12.10.2010 # 1202. Rezhym` dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1018-10>

8. Polozhennya (standart) buxgalters`kogo obliku 27 «Neoborotni akty`vy`, utry`muvani dlya prodazhu, ta pry`pu`nena diyal`nist`" " [Elektronny`j resurs]. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny` 07.11.2003. # 617 Rezhym` dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1054-03>

9. Bilopol`s`ky`j M.G., Bessonova S.I., Bessonova G.P. Problemy` obliku, analizu ta vprovadzhennya energozberigayuchy`x innovacij promy`slovy`x pidpry`yemstv: monografiya/ za zag. red. Bilopol`s`kogo M.G.— Mariupol`: DVNZ «PGTU». 2013. — 102 s.

Keywords: territory of coast of Sea of Azov; old industrial region; maintenance of resources; chained of creation of cost; account of non-material assets.

Ключові слова: територія Приазов'я; старопромисловий регіон; ресурсозбереження; ланцюги створення вартості; облік нематеріальних активів.

Ключевые слова: территория Приазовья; старопромышленный регион; ресурсосохранность; цепочка создания стоимости; учет нематериальных активов.

Перевірено на плагиат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/3871202>

Рецензент: Хаджинова О. В., декан економічного факультету ДВНЗ «ПДТУ», доктор економічних наук, доцент